

## ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ\*

### Βασιλική Σωτηροπούλου

Κοινωνική Λειτουργός

Κοινωνική Υπηρεσία Προσφύγων

Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας

Σύμφωνα με τη συνθήκη της Γενεύης του 1951, “ οι πρόσφυγες είναι άτομα που εξαναγκάσθηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους, λόγω δικαιολογημένου φόβου δίωξης για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα ή λόγω των πολιτικών τους πεποιθήσεων. Δεν μπορούν δε να επιστρέψουν στην χώρα τους γιατί κινδυνεύει η ζωή και η ελευθερία τους”.

Σήμερα υπάρχουν στην Ελλάδα δύο κατηγορίες προσφύγων και είναι: αυτοί που έχουν αναγνωρισθεί από τις Ελληνικές αρχές και ονομάζονται υπό συνθήκη πρόσφυγες και εκείνοι που είναι υπό την προστασία της Υπάτης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες και θεωρούνται πρόσφυγες υπό εντολή. Σύμφωνα με στοιχεία της Υπάτης Αρμοστείας, στις 31/12/92 ο συνολικός πληθυσμός των προσφύγων που είχαν καταγραφεί, έφθανε τα 8.200 άτομα περίπου. Ο συνολικός αριθμός εκείνων στους οποίους αναγνωρίσθηκε καθεστώς πρόσφυγα από τις Ελληνικές αρχές ήταν 3.243. Οι κύριες ομάδες ήταν Ιρακινής (Κούρδοι και Χριστιανοί), Ιρανικής, Αιθιοπικής, Λιβανέζικης, Σομαλικής και Σουδανικής, καταγωγής. Σήμερα υπάρχουν στην Ελλάδα, εκτός από τις παραπάνω εθνικότητες, πρόσφυγες από την Τουρκία, πρώην Γιουγκοσλαβία, Βιετνάμ, Σρι Λάνκα κλπ. Εδώ πρέπει να διευκρινισθεί ότι ο συνολικός αριθμός αλλοδαπών στη χώρα εκτιμάται περί τις 500.000, στους οποίους συμπεριλαμβάνονται μετανάστες, παράνομοι εργάτες, αλλοδαποί που παραμένουν στη χώρα παράνομα κ.ά.

Το 1959, η Ελλάδα προσχώρησε στην Σύμβαση του 1951 για τους πρόσφυγες με επιφυλάξεις. Ακολούθησε, το 1968, προσχώρηση στο Πρωτόκολλο του 1967. Το 1978 η Ελλάδα απέσυρε τις επιφυλάξεις της εκτός από εκείνες που αφορούσαν το άρθρο 17 (μισθωτή απασχόληση) και το άρθρο 26 (ελευθερία μετακίνησης). Η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης που διατηρεί ακόμη την επιφύλαξη σχετικά με την μισθωτή απασχόληση. Στους αναγνωρισμένους από τις Ελληνικές αρχές πρόσφυγες εκδίδονται άδειες παραμονής, αλλά και υπό όρους άδειες εργασίας.

Το 1991, η Ελλάδα επικύρωσε την Σύμβαση του Δουβλίνου που αφορά την ευθύνη κρατών σχετικά με την εξέταση των αιτήσεων για άσυλο. Το 1992, έγινε και η Ελλάδα συμβαλλόμενο μέρος της Συμφωνίας

\* Η εισήγηση αυτή αναφέρεται στην περίοδο μέχρι τον Απρίλιο 1994 και παρουσιάστηκε στην Ημερίδα “Ανθρώπινα Δικαιώματα και Κοινωνική Εργασία” που οργάνωσε η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣΚΛΕ, 15 Απριλίου 1994, στην αίθουσα “Γουλιανδρή - Χόρν” στην Πλάκα - Αθήνα.



Σένγκεν αλλά δεν έχει ακόμη επικυρώσει την Σύμβαση εφαρμογής αυτής της Συμφωνίας. Η Συνθήκη του Δουβλίνου και η Συμφωνία Σένγκεν δεν έχουν ακόμη τεθεί σε ισχύ.

Το νομικό καθεστώς των προσφύγων στην Ελλάδα ρυθμίζεται από τον νέο νόμο για τους αλλοδαπούς (Νο 1975/1991) και οι λεπτομέρειες σχετικά με τις διαδικασίες καθορισμού του καθεστώτος του πρόσφυγα, από προεδρικό διάταγμα σχετικά με τα κοινωνικο-οικονομικά δικαιώματα των προσφύγων.

Οι πρόσφυγες υπό την προστασία της Υπάτης Αρμοστείας εξυπηρετούνται αποκλειστικά από δύο Κοινωνικές-Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις: το Ίδρυμα Κοινωνικής Εργασίας και το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, που έχουν σαν στόχο την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών και την προστασία των βασικών ανθρωπίνων/κοινωνικών/νομικών δικαιωμάτων των προσφύγων, και πιο συγκεκριμένα: του δικαιώματος στη ζωή, του δικαιώματος ασύλου και κατοχής εγγράφων που πιστοποιούν την ταυτότητά τους, του δικαιώματος στην υγεία, εργασία, εκπαίδευση και στέγαση. Επίσης επιχορηγούμενη από την Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ είναι και η Διεθνής Κοινωνική Υπηρεσία - τμήμα Ελλάδος για τη λειτουργία προγράμματος στο κέντρο πολιτικών προσφύγων Λαυρίου.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, οι πρόσφυγες έχουν δικαίωμα στην ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και νοσηλεία καθώς και στην εκπαίδευση όλων των βαθμίδων. Έχουν επίσης τυπικά - ακόμη και οι άνευ άδειας εργασίας - το δικαίωμα στην ασφάλιση. Παρ' όλ' αυτά όμως, η αντιφατικότητα των νόμων δημιουργεί κενά και όλο και συχνότερα, πρόσφυγες που δεν κατέχουν άδεια παραμονής αποκλείονται από τις παραπάνω παροχές. Χαρακτηριστικά θέλω ν' αναφέρω πως πρόσφυγες ασφαλισμένοι στο ΙΚΑ δεν έχουν δικαίωμα πρόσβασης στις παροχές για τις οποίες ασφαλίζονται.

Την ίδια στιγμή οι πρόσφυγες στην προσπάθειά τους να συντηρήσουν τις οικογένειες και τους εαυτούς τους, γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης στην μαύρη αγορά εργασίας, ξεσηκώνοντας συνάμα θύελλα αντιδράσεων, διότι δήθεν απειλούν την εγχώρια εργατική δύναμη.

Για ποια λοιπόν προστασία ανθρωπίνων/κοινωνικών δικαιωμάτων μιλάμε σήμερα και πώς μπορεί να διασφαλισθεί η αξιοπρεπής διαβίωση όταν οι πρόσφυγες ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας και δεν τους παρέχεται το δικαίωμα να εργασθούν έστω προσωρινά ή σε εποχιακές εργασίες; Όταν ακόμη κι αυτοί που δικαιούνται άδειας εργασίας πρέπει να καταβάλλουν ετησίως το ποσόν των 40.000 δρχ. για να εκδοθεί η άδεια;

Για ποια βασικά ανθρώπινα δικαιώματα μιλάμε όταν οι πρόσφυγες δεν έχουν άδεια παραμονής δεν μπορούν αυτή τη στιγμή να συνάψουν γάμο, μα ούτε και ν' αποβιώσουν μπορούν αν δεν έχουν οι ίδιοι να καλύψουν τα έξοδα κηδείας και ταφής, τα οποία ευτυχώς σε ορισμένες περιπτώσεις καλύπτονται από τις υπηρεσίες που ανέφερα αρχικά.

Για ποια δικαιώματα μιλάμε σήμερα εδώ, όταν υπάρχουν οικογένειες προσφύγων, τα μέλη των οποίων ζουν διεσπαρμένα στις ηπείρους και ηλικιωμένοι που πεθαίνουν στην Ελλάδα, χωρίς να μπορέσουν να δουν τα παιδιά τους, δεδομένου ότι η συνένωση οικογενειών επιτυγχάνεται τώρα πια με εξαιρετική δυσκολία και οι χώρες μετανάστευσης η μία μετά την άλλη κλείνουν τις πόρτες τους.



Προσεγγίζοντας το θέμα από την πλευρά του κοινωνικού λειτουργού, του ειδικού επαγγελματία που καλείται ν' αντιμετωπίσει το πρόβλημα καθημερινά, άμεσα και πιεστικά και συχνά με την διαδικασία του κατεπείγοντος, καταλήγω στις παρακάτω διαπιστώσεις και προτάσεις:

— Η πληθυσμιακή αυτή εισροή δημιουργεί σαφώς κοινωνικές ανάγκες, όσο και κοινωνικούς κινδύνους. Είναι λοιπόν η Πολιτεία αυτή που καλείται τώρα (πέρα από τις ήδη υπάρχουσες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις) με τον μηχανισμό διανομής κοινωνικής φροντίδας, να ικανοποιήσει τις κοινωνικές ανάγκες και ν' αμβλύνει τους κοινωνικούς κινδύνους.

— Είναι επιτακτική η ανάγκη θέσπισης συγκεκριμένου και ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου μέσα από το οποίο θ' αναπτυχθούν και θα υποστηριχθούν οι διαδικασίες διανομής κοινωνικής φροντίδας. Όπως επιτακτική είναι και η ανάγκη προώθησης και ανάπτυξης του σχεδιασμού που έχει αρχίσει προσφάτως να εφαρμόζεται για την παραμονή, ένταξη και αποκατάσταση αυτής της πληθυσμιακής ομάδας στην κοινότητα.

— Είναι απαραίτητη η συμμετοχή κοινωνικών λειτουργών και άλλων κοινωνικών και πολιτικών επιστημόνων στην χάραξη πολιτικής, που θα στοχεύει στην εξομάλυνση και εξάλειψη των κοινωνικών αντιθέσεων προκαταλήψεων και ρατσιστικών συμπτωμάτων στη νέα πολυ-πολιτισμική ελληνική πραγματικότητα.

Κι εδώ θα θυμηθώ τα λόγια νέου 23χρονου Ιρακινού: “Ήρθα στην Ελλάδα παιδί 5 ετών και δεν μιλώ Αραβικά, ανατράφηκα και μορφώθηκα μ' Ελληνόπουλα κι οι μνήμες μου είναι τόσο Ελληνικές, όσο κι οι δικές σου. Θεωρώ πως είμαι περισσότερο Έλληνας από πολλούς άλλους πολίτες αυτής της χώρας, που η Ελληνικότητά τους καθορίζεται επισήμως κι έχουν όλα τα χαρτιά και τις σφραγίδες”.

Κλείνοντας δεν μπορώ παρά ν' αναφερθώ σ' ένα απόσπασμα από το περιοδικό “Πρόσφυγες”, που εκδίδει η Υπάτη Αρμοστεία του ΟΗΕ: “Κατά κάποιον τρόπο, το νάσαι πρόσφυγας κάνει τη ζωή απελπιστικά απλή. Και άδεια. Δεν έχεις σπίτι, δεν έχεις εργασία, δεν έχεις πάρεις αποφάσεις σήμερα. Ούτε αύριο ή τη επόμενη μέρα. Οι περισσότεροι ελπίζουν πως θα υπάρξουν ξανά με κάτι περισσότερο από ένα όνομα”.

## Βιβλιογραφία

1. UNHCR, ενημερωτικό δελτίο, Νοέμβριος 1993.
2. Ιωάννα Μπαμπασίκα, Η νομική θέση των προσφύγων στην Ελλάδα, περ. “ΑΝΤΙ”, 1993.
3. UNHCR, “Refugees” 1992.
4. Δ. Βεζυράκης, “Προβληματισμοί και προοπτικές για κοινωνική πολιτική και κοινωνική εργασία σε σχέση με πρόσφυγες και παλλινοστούντες”, Κοινωνική Εργασία, 1992.
5. United Nations, “Convention and Protocol relating to the status of refugees”, 1983.